

BEKİ L. BAHAR'IN ARDINDAN

Sevilay Saral

Kendini “ben bir ev kadınıyım, aynı zamanda bir tiyatroseverim ve de amatör bir tarihçiyim” diye tanıtmakla birlikte birçok konuda makaleler yazmış, özellikle Yahudi tarihi alanında araştırmalar yapmış, aynı zamanda tiyatro metinleri kaleme almış bir şair olan Beki L. Bahar, 18 Ağustos 2011 tarihinde aramızdan ayrıldı. 19 Ağustos 2011 Cuma günü, Kuledibi'nde bulunan Neve Şalom Sinagogu'nda düzenlenen törenin ardından Ulus Musevi Mezarlığı'nda son yolculuğuna uğurlandı.

Sevilay Saral'ın Beki L. Bahar'ın ardından kaleme aldığı yazısını sizlerle paylaşıyor, *Feminist Yaklaşımlar*'a yaptığı katkılardan dolayı da müteşekkir olduğumuz Beki L. Bahar'ı sevgiyle anıyoruz.

*...Ansızın beklenmedik bir günde
Ama güneşin sıcak parlak bir döneminde
Yıllar yılı beni sarmış koltukta
Kitap elde daldığım mutlu bir anda,
Gelsin bulsun beni ölüm
Korkutmadan kimseyi yüzüm
Küçük büyük görenler
'Ne de güzel uyuyor' desinler.
Öylecene anıversinler...*

Bu dizelerin yazarı, Beki L. Bahar dilediği gibi güneşli bir günde, 18 Ağustos 2011 tarihinde, geride kalan bizlere birçok eser ve birçok anı bırakarak aramızdan ayrıldı. 19 Ağustos 2011 Cuma günü, Kuledibi'nde bulunan Neve Şalom Sinagogu'nda düzenlenen törenin ardından Ulus Musevi Mezarlığı'nda son yolculuğuna uğurlandı. Beki L. Bahar'ı şahsen tanıma şansına sahip olduğum için çok mutluyum. Onunla tiyatro üzerine, Yahudilik ve Müslümanlık üzerine, kadın olmak üzerine yaptığımız sohbetlerden çok şey öğrendim. O benim için hem bir usta hem de çok özel bir dosttu.

Önünden defalarca geçmiş olduğum hâlde Neve Şalom Sinagogu'nun içini ilk kez görüyordum. Birkaç kapı ve güvenlikten geçerek girdiğimiz bu yapı, halen taşıdığı 1986 katliamının izleri ve ölenlerin isimlerinin yer aldığı duvar levhalarıyla insanın içini burkuyordu. Beki L. Bahar'ın cenazesıyla beraber, 1986'da katledilen yirmi üç kişinin de

cenaze törenine gelmişiz gibi hissettim. 1992’de bu kez önlenememiş bir saldırı girişimi, 2003’te bir kanlı saldırı daha yaşadı, “Barış Vahası” anlamına gelen “Neve Şalom” Sinagogu. Bildiğimiz ancak hafızamızın bir yerlerinde uykuya dalmış bu tarihler, mekânın içinde yeniden canlandı.

Sinagoga’daki tören yaklaşık bir saat sürdü. Bizim Müslüman cenazelerinde yaşadığımız, acıyla harmanlanmış karmaşadan farklı bir ortamla karşılaştık. Acı vardı elbet ama tören o kadar düzenli ve karmaşadan uzaktı ki, sanki bir kısa oyun hazırlanmıştı Beki L. Bahar için sevdiği tarafından. Benzerlikler de vardı, kadın ve erkeklerin ayrı bölmelerde oturması gibi, ya da okunan duaların makamı hiç de yabancı değildi; aynen bizdeki gibi ne dendiğini yine anlayamadık tabii. Törende okunan bu duaların yanı sıra, Beki L. Bahar’ın oğlu İ. İzzet Bahar, kızı Rezzan Özserfati ve *Şalom* gazetesi yazarlarından Sara Yanaracak birer anma konuşması yaptılar. Rezzan Özserfati’nin annesi için yaptığı konuşmanın bir bölümünü burada paylaşıyorum.

Annem için birçok sıfatlar kullanılır; hoşsohbet, entelektüel, araştırmacı, tiyatro yazarı, şair, her yaşta ve her kafadan kişiyle diyalog kurabilen biri...

Benim için nasıl biriydi annem?

Öncelikle benim için o bir koloratur soprano idi. Baba evinde geçirdiğim bebekliğimden gençliğime, annem evde ütü yaparken, fasulye ayıklarken, Carmen, Hoffmann’ın Masalları, Şen Dul, Rigoletto gibi opera aryaalarını sesi hiç detone olmadan gün boyu söylerdi. Ondaki bu engin müzik repertuarı genç yaşta yitirdiği babasından miras kalmıştı ve o şarkı söylerken adeta babasıyla iletişime geçerdi.

Annem güçlü, her zaman dimdik, sorunlarına kendi başına çözüm bulan, başarısızlığa asla toleransı olmayan, disiplinli, otoriter bir kişiydi.

Bu sert mizacının altında, dışarıya karşı kurşun ile mühürlenmiş bu zırhın içinde, fırtınalı duygular, uykusuz geceler, üzüntüler, acılar ve en önemlisi evlat acısı vardı çünkü o evladını (ablama) son arzusunun uyararak, saatlerce şarkılar söyleyerek son yolculuğuna uğurlamıştı. Bu çalkantılı duyguların yanı sıra onda içinden fıskıran bir yaşam sevinci, doğa sevgisi, insan sevgisi, adeta bir sevgi yumağı vardı!

Beki L. Bahar’la Tanışma

Beki L. Bahar'la tanışıklığımız 9 Ekim 2006 tarihinde Tiyatro Çeviri ve Araştırma dergisi *Mimesis* adına yaptığımız ilk ziyaretle başladı. Bu ziyaretten kısa bir süre önce kendisinden ve çalışmalarından haberdar olmuştuk, yine o dönemde kendisiyle bir görüşme yapmaya ve *Mimesis* için bir dosya hazırlamaya karar vermiştik. Ancak elimizde ne bir adres ne de bir irtibat numarası vardı. Yine aynı günlerde, uzun yıllardır amatör tiyatro yaptığını öğrendiğim sevgili komşum Çela Krespi ulaştırmıştı bana bir süredir bulmaya çalıştığımız telefon numarasını ve en önemlisi bu ilk görüşme için aracı olmuştu. Telefon numarasını alır almaz aramıştım Beki L. Bahar'ı. Kendisini tanımadığımız için, görüşmeyi kabul edip etmeyeceği konusunda tereddütlüydüm. Ama ahizenin diğer ucundaki ses tüm sıcaklığıyla "Buyrun, beklerim" demişti. Ertesi gün, 9 Ekim'de Uluç Esen'le beraber Suadiye'de, Bağdat Caddesi'ne paralel olan Ahmet Cevdet Paşa Sokak'taki evine ziyarete gittik. Bu ilk görüşmede yaptığımız söyleşi *Mimesis* dergisinin 13. sayısında "Beki L. Bahar" dosyası içinde yayımlandı.¹

Beki L. Bahar'ın Eserleri

Beki L. Bahar bize kendisini tanıtırken, "Ben bir ev kadınıyım, aynı zamanda bir tiyatroseverim ve de amatör bir tarihçiyim" demişti. O gün, henüz çalışmalarını bilmiyor olduğumuzdan bu beyanı gerçek kabul ettik ama kısa süre içinde bunun fazlasıyla mütevazı bir tanımlama olduğunu gördük. Kendisi birçok konuda makaleler yazmış, özellikle Yahudi tarihi alanında araştırmalar yapmış, aynı zamanda tiyatro metinleri kaleme almış bir şairdir. Biz tanıdığımızda yayımlanmış ve henüz yayımlanmamış birçok çalışması vardı Beki L. Bahar'ın.

İlk yazısı 1958'de *Haftanın Sesi*'nde, ilk şiiri 1959'da *Varlık Yeni Şiirler Antolojisi*'nde, ilk öyküsü 1964'te *Çağdaş Dergisi*'nde yayımlanmış, kaleme aldığı ilk oyun olan *Alabora*, 1970 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu Yeni Sahne'de oynanmıştır. Bu ilk oyundan sonra birçok oyun kaleme almış, ancak bunlar yalnızca Yahudi derneklerinde amatör tiyatro toplulukları tarafından sahnelenmiştir. Kimi yayımlanmış, kimi yayımlanmamış olan oyunları şunlardır: *Ölümsüz Kullar (Pudu Hepa)*, *Senyora Grasya Nasi*, *İkizler*, *İkiyüzbini Gece*, *Sıradan Bir Şey*, *Evlendik Mutluyuz*, *Balat'tan Bronx'a*, *Erozyon*, *Bir Bütün*, *Demokles'in Kılıcı*.

Ayrıca yayımlanmış olan dört şiir kitabı bulunmaktadır: *Yakamozlar* (1963), *Kişi Bunalımı* (1970), *Doğada Düşün* (1989), *Koronas* (2002). *Koronas*, yazarın Judeo-İspanyolca dilinde yazdığı şiirleri topladığı kitabıdır.

Bunların dışında yayınlanmış olan *Ne Kendi Tanır Ne De Söz Edeni Vardır* (2000),

Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri (2003), Altmış Yılın Ardından (1995), Bir Zamanlar Çift Çarşısı (2010) adlı kitapları bulunmaktadır.

Yahudi mi? Musevi mi?

Birçok kişinin aşağıda açıklayacağım sıkıntıyı yaşadığını ya da yaşayabileceğini bildiğim için, yazı içinde bu konuya özel bir başlık açtım.

İlk tanıştığımızda, konuşma içinde Yahudi mi yoksa Musevi mi demeliyim bilememiştim. İlerleyen sohbetimizle beraber bir birini, bir diğerini kullanıyor ve herhangi bir rahatsızlık verip vermediğini kontrol etmeye çalışıyordum. Bu durum o kadar canımı sıkmıştı ki, Beki L. Bahar'ın samimi tavırlarının verdiği cesaretle doğrudan sordum: “Sizden ya da cemaatinizden bahsederken Yahudi mi yoksa Musevi mi demeliyim?” Bana, sorarken bile abes gelen bu soruyu, Beki L. Bahar doğallıkla yanıtladı. “Biz Yahudiyiz,” dedi, “Rahat rahat bu şekilde kullanabilirsiniz. Museviliğimiz soru işaretlidir ama Yahudiliğimiz kesindir. Tabii kelime sıklıkla kötü anlamda kullanıldığından, bazen böyle kulağa kaba gelebiliyor ama öyle değil, öyle düşünmeyin. Ancak Yahudi cemaati değil de, Yahudi toplumu denmesini tercih ederim.” Bu yanıtla beraber çok rahatlamıştım, kafamdaki her tür soruyu sorabileceğim ve karşımda sabırla sorularımı yanıtlayacak birinin olduğunu anlamıştım.

Halkların kardeşliğine vurgu yaparken, kültürel çoğulcu çerçevede bir dil kurabilmek, bir yandan gündelik dilde “ötekileştirdiğimiz”, hatta neredeyse küfür olarak kullandığımız ifadeleri bulup ayıklamakla, kimi zaman da sorarak, ortak akıl yoluyla sonuçlara varmakla mümkün olacaktır diye düşünüyorum. Dilin düşmanca ifadelerden arındırılması o kadar da basit bir mesele değildir. Ne de olsa diller kendi başlarına düşmanlık geliştirmezler, barışın ve dostluğun dilini kurmak için dost olmak gerekir, öncelikle konuşmak gerekir.

Beraber Gerçekleştirilen Etkinlikler

Tanıştıktan sonraki beş yıl içinde, Beki L. Bahar'la birlikte birçok tiyatro etkinliğine ve organizasyona imza attık.

2007'de, İstanbul Amatör Tiyatro Günleri (İATG) kapsamındaki Kültürel Çoğulcu Tiyatro Günleri'nde “Cemaat Tiyatroları ve Modern Tiyatronun İnşasına Katkıları” başlıklı bir panel düzenlemiştik. 27 Mayıs günü Boğaziçi Üniversitesi Garanti Kültür Merkezi'nde düzenlenmiş olan panelin moderatörlüğünü Fırat Güllü yapmış, Bercuhi Berberyan, Boğos Çalgıcıoğlu, Korel Özvaron ve Stefo Seyisoğlu da konuşmacı olarak katılmışlardı. Bu panel

esnasında Beki L. Bahar Amerika seyahatinde olduğu için bizzat katılamamış ancak, öncesinde evinde yaptığımız çekimle, barkovizyondan panele katılabilmmişti. Bu çekime ait görüntüleri Youtube'dan izleyebilirsiniz.ⁱⁱ Ayrıca panelin tam metnini *Mimesis* dergisinin 13. sayısında okuyabilirsiniz.

2009'da, yine Kültürel Çoğulcu Tiyatro Günleri'nde "Tanzimat Dönemi Dramatik Edebiyatına Kültürel Çoğulcu Bir Bakış" başlıklı bir panel düzenlemiştik. Doç. Dr. Beliz Güçbilmez, Orhan Türker, Sevan Değirmenciyan, Yrd. Doç. Dr. Bülent Bilmez'in konuşmacı olarak katıldığı bu panelde Beki L. Bahar da yer almış ve de Osmanlı Yahudilerinin Osmanlı tiyatrosuna katkıları üzerine bir sunum yapmıştı. 22 Şubat gününde yapılmış olan bu panelin tam metnini *Mimesis* dergisinin 16. sayısında okuyabilirsiniz.ⁱⁱⁱ

2010'da, 19. İATG kapsamında hazırlanan Kültürel Çoğulcu Tiyatro Günleri'nde bu kez de "İki Yazar, İki Gün" başlıklı bir etkinlik düzenledik. Yazarlardan biri Osmanlı tiyatrosunun avangard isimlerinden Hagop Baronyan, diğeri Beki L. Bahar'dı. 23 Mayıs 2010 tarihinde "Beki L. Bahar ve Tiyatrosu" üst başlığında bir panel yapıldı. Boğaziçi Üniversitesi İbrahim Bodur Salonu'nda yapılan bu panele Selim Hubeş, İzzet Bana, Rivka Bihar ve Ömer Faruk Kurhan konuşmacı olarak katıldılar. Panelin moderatörü Uluç Esen'di. Panelin ardından, bu kez Garanti Kültür Merkezi'nde Beki L. Bahar'ın kaleme aldığı iki kısa oyun izlendi, *Alabora* ve *200.000. Gece*. Oyunlar Dostluk Yurdu Derneği oyuncularından sahnelendi. Gün boyu yapılan bu etkinlikler esnasında Beki L. Bahar ve ailesi de izleyenler arasındaydı.

Koço Restaurant ve Aya Ekaterini

Beki L. Bahar birçok kez evinde ağırladı bizi. Mobilyaları, kitapları, resimleri ve biblolarıyla tarih kokan, deniz manzaralı salonunda başlayan sohbetlerimizin çoğuna masa başında, bizim için hazırlanmış sofrada bir şeyler yiyerek devam ederdik. Sunacak hiçbir şeyi olmadığı zaman bile, illa ki füme balığı, çok güzel peynirleri ve şarabı vardı. Bir keresinde de hiç unutulmayacak lezzette bir vişne likörü ikram etmişti bize. 2009 Aralık'ında ayak bileğini kırmıştı Beki L. Bahar ve biz de Ayşan Sönmez, Fırat Güllü ve Uluç Esen'le beraber evine hasta ziyaretine gitmiştik. Onu yatakta bulmayı beklerken, giyinmiş hazırlanmış hâlde salonda bizi beklerken bulduk. İşte o zaman içmiştik likörü, kendi elleriyle yapmıştı.

Birkaç kez de Moda Park Restaurant olarak da bilinen, Koço Restaurant'a davet etmişti hepimizi birden, hatta eşlerimiz ve çocuklarımızla beraber. İki kez yemek yedik Koço'da, ama istediği kadar kalabalık olamamıştık. En az beş-altı kişilik bir grup olarak yediğimiz yemekler ona yeterli gelmiyordu, O her zaman çok daha kalabalık ziyafetler vermek

istiyordu. Öncesinde ne yersek yiyelim, sonunda mutlaka bir Edirne ciğeri geliyordu sofraya. Kendisinin favorisi ve mekânın da spesiyal yemeğiydi.

Adını duymuş olsam da, daha önce hiç gitmediğim bu mekâna bu sayede gitmiş oldum. Moda'nın bilinen en eski (tarihinin 1928'lere kadar gittiği söyleniyor) ve en prestijli lokantası Koço Restaurant, Konstantinos Koço Korontos tarafından açılmış. Mekânın hemen altında bir ayazma var. Hâlâ faal olan ve her türden inanışa sahip insanların mum yakıp dua ettiği Aya Ekaterini ayazmasına gitmek için üzerine inşa edilen Koço Restaurant'ın içinden geçmek gerekiyor. Kutsal sayılan bu mekânın yakın tarihi özetle şöyle anlatılıyor: 1924 yılında Moda kıyısında, bir kaya deliğinden fişkıran bir su keşfedilir. İddiaya göre, Rum balıkçılar tarafından keşfedilen suyun etrafında eski bir kilisenin kalıntılarına ve Aya Ekaterini'nin bir ikonuna rastlanır. Bu yüzden suyun kutsal olduğuna inanılır. Suyun bulunduğu yere ahşap bir bina inşa edilerek kilise olarak ziyarete açılır. Günümüzde Modalıların ayazma olarak bildiği küçük Rum Kilisesi'ne Aya Ekaterini adı verilir.

Burada her yemek yediğimizde, içimizden birileri mutlaka alt kata iniyordu, hem ayazmayı görmek hem de bazen mum yakmak, dilek tutmak için. Müslüman ve Yahudi olarak bir Rum'un meyhanesinde yedikten sonra bir ayazmada mum yakıyorduk. Bu kendiliğinden çoğulcu durum üzerine birçok şaka yapıyorduk aramızda. Aynı şehirde doğmuş büyümüş kişiler olarak, ne kadar farklı kimliklerden olsak da, çok fazla benzerlikler buluyorduk hayatımızda. Hiçbir şey olmasa, biliyorduk ki bu şehirde Lazı, Kürdü, Yahudisi, Ermenisi, Çerkeziyle meyhaneye gitmeyi, hangi dilden olursa olsun yemek yerken bu coğrafyaya ait müzikleri dinlemeyi seviyorduk. Dua etmek, dilek tutmaksa insanlık tarihinin en eski ve en yaygın eylemleri.

Beki L. Bahar Gibi Yaşamak ve Yaşlanmak

Beki L. Bahar'la tanıştığımızda ben kırk bir yaşındaydım, kendisi seksen yaşındaydı. Seksen yaşa dair kafamdaki klişeler ve önyargılar, kendisini gördüğüm ilk anda dağılıverdi ama o kadar güçlüydüler ki uzun süre peşimi hiç bırakmadılar. Bu sebeple zaman zaman patavatsızlıklarım da olmuştur. Buna dair hafızama kazınmış olan bazı anları paylaşmak istiyorum.

Mimesis adına yaptığımız ilk röportajdan sonra yayına hazırlanacak malzemeyi kendisine mutlaka ulaştıracağımızı söyledik. Biz bu sebeple bir sonraki görüşme için randevu ayarlamaya çalışırken, kendisi "Buraya kadar zahmet etmeyin, mail ile gönderin" deyiverdi.

Duyduğum anda yaşadığım şaşkınlık, kısa sürede yerini hayranlığa bıraktı. Şaşkınlığımı gizleyemediğimden kendisini açıklamak durumunda hissetti: Ona göre internet çağın gereğiymi, gündelik gazetelerini internetten okuduğunu ve Amerika'daki ailesiyle internet üzerinden haberleştiğini söyledi. Ayrıca geçen hafta bozulmuş olan modemi sebebiyle yaşadığı sorunu neyse ki uğraşarak çözebildiğini de ekledi. Bu durum benim gibi, o güne dek bilgisayarda karşılaştığı her sorunda bir bileni çağırmış, hatta hiç modem bağlantısı kurmamış birisi için fazlasıyla cesur bir davranıştı tabii.

16 Nisan 2007 tarihinde Moda'da Oyun Atölyesi'nde *Pilavdan Dönenin Kaşığı Kırılın* adlı oyunumuzu sahneliyorduk. Ne zamandır oyunumuza gelmek isteyen Beki L. Bahar'ı da davet ettik. Ancak oyun hafta içi ve saat 20.30'daydı. Kendisini evinden almayı teklif ettik, asla kabul etmedi. Kaç kişilik davetiye ayırmamız gerektiğini sorduğumuzda sadece bir tane istemişti. Benim "Yerimiz çok, lütfen kaç kişi isterseniz bekliyoruz" şeklindeki ısrarlarımın asıl sebebi, o saatte tek başına oyun izlemeye gelebileceğini düşünmeyişimdendi ve ben oyunu izlemesini çok istiyordum. Düşündüğüm gibi olmadı tabii, hepimizi yine şaşırttı. Tek başına gelmiş, oyunumuzu izlemişti. Üstelik hemen ayrılmamış, fuayede bizi beklemişti. Neredeyse saat 24.00'e kadar fuayede sohbet ettik. Sonrasında bir taksiye bindi ve evine gitti.

Son bir anekdot daha anlatmak istiyorum. 2007 senesinde Beylikdüzü'ndeki TÜYAP Fuar ve Kongre Merkezi'nde düzenlenen kitap fuarı zamanı geldiğinde, yıllardır olduğu gibi kızımı alıp oraya gitmek gözümde çok büyümüştü. Mekân evime çok uzaktı, çok kalabalık oluyor ve de hem kızımın hem benim ilgilendiğimiz standlar farklı olduğundan çok uzun sürüyor ve yorucu oluyordu. Sonuç olarak o sene gitmemeye karar vermiştim ki Beki L. Bahar'la o günlerde bir telefonlaşmamız oldu. Ve bana lise yıllarından bir arkadaşıyla beraber TÜYAP Kitap Fuarı'na gittiklerini söyledi. Artık genç olmadığını, biraz zorlandığını da ekledi. O hafta sonu kızımı alıp fuara gidişimin sebebi de bu telefon konuşmasıdır.

Beki L. Bahar'ın bize gösterdiği dostluğu hiçbir zaman unutmayacak ve kendisini her zaman özlemle anacağım. Yazıyı, Selim Hubeş'in katıldığı panelde, Beki L. Bahar'ı anlatırken söylediği sözlerle bitiriyorum:

"...Bayan Beki nevi şahsına münhasır bir insandır, bir Sefarad Yahudisidir. Yaşadığı yerler bakımından, okudukları yazdıkları bakımından, sanmayın ki İstanbul'da, yirmi bin kişilik Yahudi Sefarad toplumunda on tane Bayan Beki vardır. Bayan Beki bir tanedir. Ve tektir."

ⁱ İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Ekim 2007: 75-162.

ⁱⁱ <http://www.youtube.com/watch?v=2rGPAZFvkN4> (21 Ekim 2011)

ⁱⁱⁱ İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, Kasım 2009: 189-215.